

Samtidskonst och industrisamhällets historia i Ljusne

En lärande utvärdering av projektet Konstkraft 2011-2013.

Maria Vallström, FD, FoU Söderhamn, CFL

Foto: Yvonne Ekholm, Stilfoto, Söderhamn

Innehåll

Inledning.....	3
Ljusne	3
Utvärderingens upplägg	4
Genomförande	5
Resultat.....	7
Samverkan och implementering	13
Lärdomar - ”En jävla massa skrot”	13
Spridningsmodell	17
Bilaga 1: Delrapport följeforskning 1	18
Bilaga 2: Delrapport följeforskning 2	21
Bilaga 3: Sammanfattning av Enkät Konstkraft.....	29

Inledning

Ambitionerna i projektet Konstkraft Ljusne var högt ställda. Ljusneborna skulle inte bara acceptera att ett konst och kulturarvscentrum skapades på orten, utan de skulle även vara delaktiga och känna samhörighet med satsningen. Det visade sig vara lättare sagt än gjort. De stora svårigheterna låg dock inte hos Ljusneborna, varav de flesta med roat intresse iakttog ståhejet, nej, de största hindren låg nog i själva projektet. Det visade sej inte vara alla aktörer som på allvar räknade Ljusneborna som en resurs, utan istället sträckte sig efter bekräftelse utifrån. Det är den bestående känslan jag som utvärderare har haft, att blicken hela tiden vändes från det lokala, mot en regional eller helst nationell och till och med internationell horisont. Konkurrerande diskurser om konstnärlig professionalitet, kultur som motor för utveckling (tillväxtfaktor) och kultur som empowermentprocesser orsakade sega tvister som ibland kändes som oöverstigliga hinder för projektet. Ändå fortskred arbetet och en hel del aktiviteter blev gjorda. De punktutvärderingar jag gjort längs vägen har varit övervägande positiva. Problemet är att de flesta som svarat på enkäter m.m har varit deltagare i projektet, och därmed redan positivt inställda. Jag har därför (som alltid i mina utvärderingar) letat efter negativa röster utanför ”projektbubblan”. Där har det funnits intressanta spår att följa som jag går närmare in på nedan, men den övergripande slutsatsen för projektet är att det har varit lyckat. För de allra flesta ljusnebor har det medfört ökad uppmärksamhet för platsen, vilket har välkomnats med öppna armar. I ljuset av den långa utförsbacke Ljusne har befunnit sig i under de senaste decennierna, är det väldigt viktigt att något händer på platsen, något nytt. En av de aktiva politikerna i Ljusne, Gunbritt Wallström, sa i en forskningscirkel något år innan Konstkraft att det värsta med bilden av Ljusne är den totala bristen på förväntan. Jag tror att Konstkraft för flera har medfört känslan av förväntan. Därför är det oerhört viktigt att den nystartade föreningen som tar vid efter projektets slut lyckas få möjligheter att bygga vidare på arbetet.

Ljusne

Ljusne ligger vid Ljusnans utlopp i havet och har en rik historia som industrisamhälle. Sedan 1960 har antalet boende i Ljusne minskat från 3 770 till 1917 personer 2010.¹ Söderhamns kommun har gjort stora ansträngningar för att omskapa Ljusne efter industriernas nedläggning genom att riva de gamla industribyggnader som låg närmast älven och göra promenadstråk

¹ SCB, Befolkning i tätorter 1960-2010: http://www.scb.se/Pages/ProductTables_13001.aspx, 1 augusti 2013.

där. Ljusne har fostrat många politiker främst inom socialdemokratin och är fortfarande ett starkt fäste framförallt för socialdemokratin, med många ledande politiker inom kommunen. I likhet med många andra före detta industrisamhällen har man fått dras med nedsättande föreställningar kopplade till begreppet ”bruksanda”, vilket föranlett ett intensivt arbete som jag själv varit drivande i, för att ompröva begreppets betydelse så att det återigen kan få rymma positiva aspekter som hjälpsamhet och gemenskap och även lyfta fram andra berättelser om Ljusne.² Orten har också varit föremål för en ruinromantik där bilder och texter fokuserat på förfallna miljöer som lämnats kvar efter att industrin lämnat orten.³

Utvärderingens upplägg

Utvärderingen har utförts som så kallad ”lärande utvärdering”, vilken av ESF definieras så här (de använder det mer klagörande engelska begreppet *Ongoing Evaluation*):

Utvärderingsmetoden innebär att ni och/eller en extern utvärderare under projektiden ska kunna genomföra granskningar av exempelvis måluppfyllelse, arbetsformer samt faktorer som påverkat projekten positivt eller negativt. Detta ställer krav på en löpande dokumentation av projektet. Det är också viktigt att utvärderingen kontinuerligt stödjer projektet i sitt genomförande. Att komma med ständiga förslag till förbättringar och att ha fokus på ett kontinuerligt lärande blir centrala inslag i varje projekts utvärdering.

(*Handledning för uppföljning och utvärdering inom Socialfonden 2007-2013*, s. 2-3).

Metodens teoretiska grund kan sägas vara interaktiv forskning, där gemensam problemformulering och gemensam kunskapsbyggnad är i fokus och där återkoppling och dialog är viktiga. Med anledning av att utvärderingen pågår hela projektiden med aktiva återkopplingar så blir slutprodukten, rapporten som här föreligger, inte lika omfattande som vid en utvärdering gjord i efterhand. Förhoppningen är också att den inte ska innehålla allt för många överraskningar, utan det mesta av innehållet ska ha kommunicerats både i delar och som helhet, muntligt och/eller skriftligt, innan den slutliga versionen är klar, just för att åstadkomma ett processuellt lärande. Den färdiga rapporten är ändå viktig ur spridningssynpunkt och som utgångspunkt för lärande inför nya projekt.

² Se resultatet av forskningscirkeln ”Bruksanda. Vad är det och vad kan vi ha den till?” i Vallström, Maria (red.) *Bruksanda. Texter och reflektioner från en forskningscirkel*. Söderhamn 2012.

³ Se t ex <http://www.oboylephoto.com/ruins/> 2012-09-21, <http://www.modern-ruins.com/ellis97/index.html> 2012-09-21; <http://www.thecoolist.com/abandoned-places-10-creepy-beautiful-modern-ruins/> 2012-09-21; <http://www.blogs.se/user/rostsverige/> 2012-09-21; http://vasternorrland.blogs.se/2008/02/20/i_halsingegardars_land~3756155/ 2012-09-21; Jörnmark, Jan/Hausswolff, von, Annika 2011: *Avgrunden*. Göteborg

Förutsättningarna för att utföra en lärande utvärdering har varit osedvanligt gynnsamma, eftersom jag varit med från ansökningsarbetet och även författat en av förstudierna som låg till grund till ansökan. Jag har också låtit utvärderingen ingå som en del i forskningsprojektet ”När verkligheten inte stämmer med kartan. Sociala och kulturella förutsättningar för landsbygders hållbara utveckling”, finansierat av forskningsrådet FORMAS. Det har medfört att jag kunnat sätta in arbetet i ett större sammanhang i regionen, eftersom jag särskilt studerat Ljusne, Norrsundet och Hofors.

Det är inte ovanligt att kopplas in som lärande utvärderare när en stor del av projekttiden redan gått, vilket strider mot grundtanken att kunna stödja och styra hela vägen. Här har jag alltså kunnat vara med från början eller faktiskt redan på förstudienivå. Å andra sidan medför det att jag bytt fot från att ha varit med som drivande till att kliva tillbaka och inta en mer distanserad roll. Men fördelen med att kopplas in tidigt som utvärderare väger ändå över till det bättre.

Genomförande

Bakgrund

Projektet emanerar alltså ur två förstudier, dels om förutsättningar för ett konstcentrum i Ljusne, skriven av konstnären Ann-Caroline Breig, dels om förutsättningar för att ytterligare synliggöra industrisamhällets kulturarv i Ljusne, som jag skrivit själv. Förstudierna var en del av Söderhamns kommuns utvecklingsarbete i Ljusne, kallat ”Ljusne vid Ljusnans mynning”, som leddes av planeringsingenjör Anders Eriksson, KUS, Söderhamns kommun. Två ytterligare förstudier gjordes inom det arbetet, om fiske och om skärgårdsutveckling, men de har inte ingått i projektet Konstkraft. I kommunens utvecklingsarbete har Kustorternas Framtid varit en viktig samtalspartner, en paraplyförening för alla olika föreningar, företag och andra organisationer som är verksamma i Ljusne. Förstudierna mynnade ut i en skiss kallad ”Ljusningen” (se bild 1) där en ekonomisk förening med säte på gamla kättingfabriken var den gemensamma visionen, med funktionen som ett nytt nav för Ljusne.

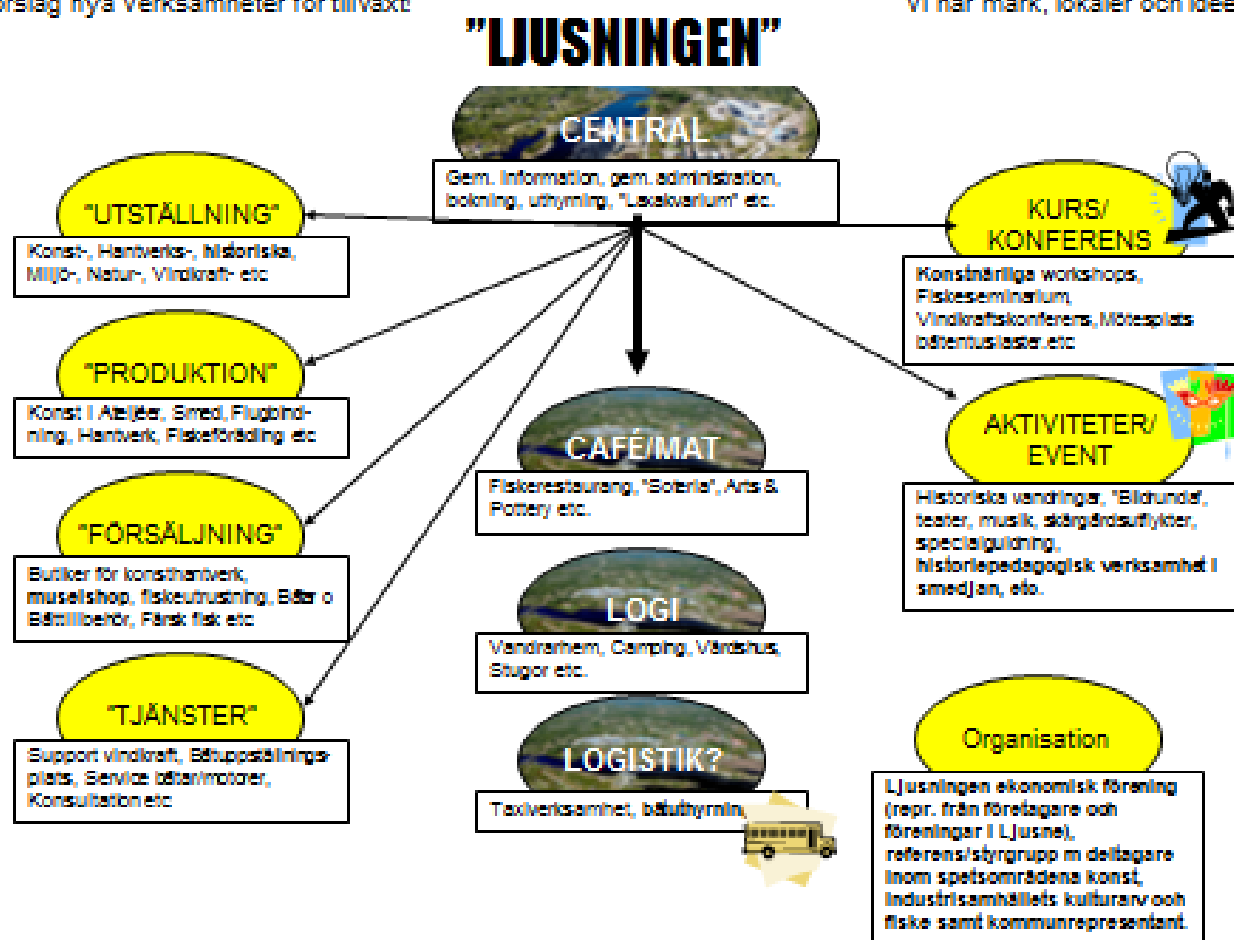

Bild 1.

Organisation och styrning

Arbetet har letts av en styrgrupp med representanter från Ljusneortens museiförening (3), Söderhamns kommun (2), konstnärer och hantverkare i Ljusne (2) samt projektägaren ABF (1-2). Projektledaren har också ingått i styrgruppen, liksom utvärderare. Projektet har finansierats av Leader Hälsingebygden. Det har funnits arbetsgrupper med varierande aktivitetsgrad, inom konstdelen och inom museidelen, samt en referensgrupp med nyckelpersoner från kommunen, Ljusnebor, repr. från bostadsbolaget och Länskultur Gävleborg. Referensgruppen var viktig under en period, men kunde nyttjats mer under projektets senare del.

Projektledaren har bytts ut en gång, och mot slutet av projektet fanns ingen fungerande projektledare utan rollen togs över av ABF Hälsingekusten och konstnären Ann- Caroline Breig. Det gör att sammanlagt fyra projektledare varit inblandade. KUS' representant i styrgruppen har också växlat, vilket sammantaget påverkat projektets styrfart och inriktning.

Arbetet i styrgruppen har fungerat bra, men som jag nämnde inledningsvis så har en återkommande stötesten varit den eventuella motsättningen mellan delaktighet och professionalitet. Att få industriarvsdelen att väga lika tungt i projektet som konstdelen har också varit en utmaning. Det har förekommit vid några tillfällen att beslut tagits utanför styrgruppen, som borde behandlats där.

Resultat

För en detaljerad redovisning av verksamhet och aktiviteter hänvisar jag till slutrapporten och delrapporterna (bil. 1, 2). Här redovisas endast hur verksamheten fungerat i relation till projektets mål. I ansökan daterad 29 februari 2011 uppges syftet med projektet vara (observera att projektet till en början hette Ljusningen, sedan Kättingen, sedan Konstkraft Ljusne):

Med hjälp av kultur och samtidskonst ska projektet bidra till en mer levande och positiv bygd, en ny anledning att besöka och stanna i Ljusne. Kättingens ide är att med samtidskonst som drivande kraft och det industrihistoriska kulturarvet som förmedlande länk bygga en ny självbild för Ljusne. Genom ökad besöksnäring och nya former för samverkan bidrar detta till ortens utveckling och tillväxt. Målet är att senast 2013 ha en plats i Ljusne där det bedrivs professionell konstnärlig verksamhet samt historiepédagogiska aktiviteter inom industrisamhällets kulturarv. I detta projekt är den lokala förankringen livsviktig för verksamhetens hållbarhet efter projektidens slut.

Målet att bygga en ny självbild för Ljusne har – tack och lov – inte lyckats. När det däremot gäller att få fler människor att komma till Ljusne och bidra till ortens utveckling och tillväxt, så har det hänt en hel del. Målet att 2013 ha en plats där det bedrivs professionell konstnärlig verksamhet kan också sägas ha infriats. Om inte projektet hade bedrivits hade heller inte kommunen bekostat den omfattande upprustning av Norra Kraftstationen som nu är gjord. Däremot har de historiepédagogiska aktiviteterna inte ägt rum inom samma väggar, men i miljön runtomkring, om än i blygsam utsträckning. När det gäller den lokala förankringen finns det också mer att önska. Jag vecklar ut dessa synpunkter lite mer utförligt nedan.

Att bygga en ny självbild FÖR någon var en ganska dum ambition (jag törs ta i här eftersom jag själv varit med och skrivit detta) och hade kunnat få förödande konsekvenser. Det är inte helt ovanligt att de konstprojekt som flyttar in efter industrin bidrar till en omdefiniering av orten i andras ögon, men de har sällan eller aldrig någon djupgående inverkan på orter som i

vissa fall funnits i flera hundra år. Och OM de skulle ha det så kunde det ha inneburit att många fått se ”sin” ort koloniserad och inte längre känt sej hemma. Det leder oss över till frågan om delaktighet. På ett referensgruppsmöte påpekade Anders Eriksson att det är en väldig skillnad mellan förankring och delaktighet. Förankring gör man av ett innehåll som redan finns, delaktighet innebär att skapa ett innehåll tillsammans. Tanken var att i början av projektet åka runt till olika föreningar i Ljusne och prata om projektet och vad man ville att det skulle innehålla. Det var en ambition till delaktighet och ett tidigt öra mot marken hade kanske gett en annan inriktning av projektet. Nu blev detta ”fotarbete” inte gjort. Som utvärderare har jag med en dåres envishet tjatat om att fotarbetet är avgörande och att åka ut till föreningarna är viktigt (se bilaga 1,2). Men viljan till en bredare förankring har saknats i projektet. Det har heller inte funnits någon uttalad plan för hur det skulle gå till, utöver det exempel jag nämnde just nu, med uppsökande arbete i föreningarna. Istället har man, som jag nämnde inledningsvis, hellre vänt sej utåt, mot andra konstintresserade i kommunen, regionen och landet. På i det närmaste alla plan har man valt att gå utanför orten, vilket indirekt har signalerat att man inte anser orten utgör någon relevant resurs för projektet. Ett exempel: när en av konstnärerna framkastade idén om att göra issskulpturer ifrågasattes den idén dels med att konstnären inte hade rätt kompetens för arbetet, dels att is var så dyrt och besvärligt att frakta. Den idé jag presenterade om att fråga fiskeklubben om hjälp med att ta is ur älven föll till marken. Den konstnärliga professionaliteten krävde mer, både av konstnären och isen.

De historiepedagogiska aktiviteterna har främst bestått av guidade vandringar i industrihistorien, där man anställt och utbildat unga personer, med stöd i museiföreningen och med hjälp av läns museet. Hantverkaren Per Öhrn har arrangerat workshops i smide, se slutrapporten, bland annat på det stora (största) eventet Ljusne Dag o Natt, samt vid flera tillfällen under sommaren 2013 (se nedan).

Slutligen då, så kan man säga att Norra Kraftstationen (hädanefter kallad Kraftstationen), som ligger intill den gamla kättingfabriken, (hädanefter kallad Kättingen), har börjat fungera som en plats för konstnärlig verksamhet. Sommarsalongerna har också lockat in Ljusneborna till konsten, så där får man säga att förankringen som publik, lyckats. Muralmålningen var också ett väldigt bra exempel på förankrande arbete, där ungdomar fick chansen att utsmycka ett av ”såren” efter rivningarna i Ljusne, en tom vit vägg. Där blev ortsborna direkt engagerade och kunde följa arbetet på plats, och motiven som valdes var mitt i prick för det moderna industriarv Ljusne bär på. Just de workshops där allmänheten eller delar av den, bjuds in till skapande, har fungerat bäst ur delaktighetssynpunkt. En av dessa workshops var i själva

verket ett av startskotten för projektet. Då, 2010, byggdes skulpturer av professionella konstnärerna av material som hittats före detta industrilokaler, under själva workshopen och allmänheten inbjöds därefter att färgsätta dem på en happening, vilket var en stor succé med flera hundra deltagare i alla åldrar. Det fanns alltså en direkt koppling mellan konstnärernas arbete och lokalbefolkningens; de stod för olika delar i helheten; det var alltså delaktiga i själva processen, även om den i tid var uppdelad mellan kvalitativt konstnärligt arbete och lekmannamässig medverkan. Rummet var detsamma, på planen mellan Kraftstationen och gamla kättingfabriken.

Året efter ställde konstnärerna ut resultatet av sin workshop inne i Kraftstationen, medan allmänheten inbjöds att skapa själva på stora ark med papper som var utlagda på marken utanför. Det var även i år många besökare, men de som deltog i själva målandet var färre. Under mitt besök var det ett fåtal som var verksamma i solen utanför Kraftstationen. På det här sättet skapades en rumslig skillnad förutom den tidsliga, och det fanns ingen egentlig koppling mellan utställningen och skapandet med färg på papper utanför. Delaktigheten minskade därför, och ersattes av åskådande.

Anledningen till denna skillnad jämfört med förra året var dels en magrare budget men kanske framförallt att en annan konstnär hade ansvaret för hela arrangemanget. Det visar att det krävs mycket eftertanke och *vilja* till inkludering för att det ska bli rätt, ur projektets målbilds synvinkel.

Detaljerade mål

Det man har genomfört i projektet, och som utlovats i ansökan, är följande (punkterna är direkt hämtade från ansökan):

- *Förbättra livskvalitet och främja utvecklingen av Ljusne.*

Det här målet får anses uppfyllt. Ett större utbud av kulturella aktiviteter har erbjudits, och nya människor har kommit till Ljusne, med troliga effekter för servicefunktioner som restauranger, mackar o dyl. Museets breda verksamhet har fått förstärkning.

Mängden betalt och obetalt arbete som nedlagts i Ljusne har ökat genom projektet.

Det har även gett ringar på vattnet utanför lokalsamhället; ett litet exempel är att ett galleri i Söderhamn fått några fler uppdrag, osv.

- *Ta tillvara och tydliggöra stoltheten för orten.*

En komplex fråga, men den uppmärksamhet som skapats har varit positiv. Se fördjupad diskussion nedan om skrot och stolthet. Ett sätt att tydliggöra stoltheten har varit att göra en ny skyltning av det industrihistoriska kulturarvet.

- *Genomföra minst 6 konstnärliga workshops, 4 studiecirklar, 2 större konstutställningar, 12 guidade vandringar och 6 historiepedagogiska evenemang i smedjan.*

De *workshops* som genomförts inom ramen för projektet är för det första evenemangen på Jungfruveckan (årligen återkommande lokalt evenemang för hela Ljusne) 2011, 2012 och 2013. 2012 års workshop var kanske den mest omfattande, när ungdomar från trakten arbetade i över en vecka med en muralmålning, under ledning av en kunnig konstnär. Utöver dessa har en graffittiworkshop hållits 2012 och flera skolarbeten genomförts som fått ställas ut på Kraftstationen, så antalet och kvaliteten på workshops är högst tillräckligt.

Vad gäller *studiecirklar* så har de flesta hållits inom den industrihistoriska delen och här hade flera cirklar i konstnärligt skapande, öppna för alla, varit bra.

De större *utställningar* som planerades har varit sommarsalongerna 2012 och 2013, vilka har varit mycket lyckade. Det industrihistoriska tema som var tänkt till den första salongen förverkligades på den andra. Tanken att ha en bred utställning med ett varierat innehåll har fungerat väl för förankringen på så sätt att många Ljusnebor har uppsökt utställningslokalen. Det har också varit ett högt deltagande av publik från annat håll, sammanlagt fler än förväntat.

Vandringar och historiepedagogiska aktiviteter nämndes ovan. Ett tillägg till vandringarna är att de spelades in och blev till visningar på äldreboenden i Ljusne, vilket var en viktig spridningseffekt och bra för förankringen. De historiepedagogiska evenemangen i smedjan genomfördes under sommaren 2013 enligt följande:

Gratis kurser:

Lör 8/6 11:00-14:00 (2 deltagare)

Lör 6/7 11:00-14:00 (5 deltagare)

Lör 27/7 11:00-14:00 (4 deltagare)

Avgiftsbelagda kurser:

Lör 15/6 11:00-14:00 (1 deltagare)

Lör 13/7 11:00-14:00 (2 deltagare)

Lör 3/8 11:00-14:00 (2 deltagare)

- *Dra 3 000 besökare och deltagare per år och förlänga vistelsen över natt för 500 av dem dvs fördubbla antalet gästnätter.*

Antalet besökare under sommarsalongen har varit väldigt högt, 1022 besökare för år 2013, men målet kan nog inte anses helt uppfyllt (se slutrapport). Antalet gästnätter har ökat på Ljusnefors Camping, enligt uppgifter från turistbyrån i Söderhamn, men högst marginellt och det är inte fastställt vad orsaken är. Året innan projektet var besöksantalet på Ljusnefors Camping 3600. 2011 ökade den siffran till 3 750, för år sedan sjunka en aning 2012, till 3 650. Den andra anläggningen i Ljusne, Ljusne turistcenter, har haft en ökning 2013 p g a inlogering av tillfällig arbetskraft och har i övrigt haft en relativt låg beläggningsgrad och därför inte räknats med här. En busslast från Gävle planerar in ett besök i Ljusne våren 2014. De blev informerade om Konstkraft av turistbyrån i Söderhamn och är främst intresserade av att ta del av den verksamheten vid sitt besök i maj 2014.⁴

- *Leda till att minst två personer i Ljusne bedriver verksamhet inom området kreativa näringar efter projektets slut*

Projektet har stärkt den befintliga konstnärliga verksamheten i Ljusne för minst två personer, varav en fortsatt är verksam som professionell konstnär. Ett antal ungdomar deltog i guideutbildning och arbetade som guider under två somrar, på timbasis.

Övriga aktiviteter

Utöver de aktiviteter som angetts under de detaljerade målen har en del aktiviteter specificerats i tidsplan och spridningsplan i ansökan, eller tillkommit av andra anledningar, enligt följande:

- *Skyltning av det industrihistoriska kulturarvet*

Museiföreningen har arbetat hårt med att förnya skyltningen av ortens industrihistoria och skapat det informationscentrum som planerades redan i kommunens visioner över området innan projektstart. Där utlystes en idéävling om vad man ville göra i Ljusne och Tord Nybergs förslag till informationscentrum vann tävlingen. Museiföreningen har också kunnat förnya skyltningen på andra platser i Ljusne, tack vare projektet,

⁴ Uppgifter Elin Forsell, Söderhamns kommun, 7 okt.2013.

vilket efterfrågades i förstudien, bland annat vid gamla hyttan, där även smedens verksamhet är lokaliserad.

- *Guidade turer* i industrisamhällets historia, inklusive utbildning av unga guider, har genomförts 2012 och 2013. Det blev inte så många deltagare, mycket beroende på bristande marknadsföring.
- *(Spridnings)seminarier*
Ett seminarium som utgjorde ett rejält avstamp för projektet var Ljusne Dag och Natt, ett heldagsseminarium som övergick till ett flöde av aktiviteter på kvällen och natten. Dagtid var publiken mest yrkesutövare inom konst och regional utveckling, kvällstid var det mestadels skolungdomar från orten som deltog.
Ett annat seminarium som anordnades var Gud, Andar, vampyrer, i anslutning till workshop, där andlighet och konst diskuterades. Noteras bör att seminarierna haft karaktär av föredrag och inte egentligen kommunicerat projektets resultat. Snarare har de utgjort en del av verksamheten, ofta i samverkan med andra kulturinstitutioner i regionen.
- *Artists in residens*, en idé från förstudien om konst, har prövats under sommaren 2013 med en gästande konstnär och kontakter med organisationen ”Tomma rum” har tagits inför kommande säsong.
- *Studiebesök Avesta art*
Ett studiebesök genomfördes i början av projektet på Avesta Art, där även kommunens berörda politiker inbjöds.
- En *konsert* och föredrag har anordnats i Kraftstationen, 3 aug. 2013.
- En *tävling om bästa fiskebild* ordnades inom ramen för sommarsalongen 2013.

Oförutsedda effekter

Parallella processer som kan sägas ha stötts av projektet mer indirekt är

- att en grupp konsthantverkare flyttat in i Hyttan sommaren 2013,
- att privatpersoner och andra studieförbund initierat utställningar i Kraftstationen 2013.

Marknadsföring

Marknadsföringen har huvudsakligen skett via sociala medier. Hemsidan har inte varit lika aktiv, vilket är ett känt syndrom, men det har funnits en infrastruktur för marknadsföring genom dessa kanaler. Efter bytet av projektledare blev marknadsföringsarbetet mindre aktivt;

den förra projektledaren arbetade också mer aktivt utåt mot regionala och nationella aktörer. Det som däremot blev bättre med den nya projektledningen var den lokala förankringen och arbetet med den industrihistoriska delen. Projektet har fått bra genomslag i massmedia, främst lokaltidningen men även i andra sammanhang.

Arbete gentemot underprivilegierade grupper

Arbetet har i hög utsträckning involverat och engagerat unga i Ljusne, genom skolan, guideutbildning och guideverksamhet, muralmålning, graffitti. I mindre hög grad har det involverat asylsökande, men försök har gjorts med dörrknackning i området där de flesta av dem bor. En av de engagerade konstnärerna var dessutom asylsökande. Arbetet har riktat sig i lika hög grad till kvinnor och män och man har använt en könsuppdelad statistik i utvärderingar.

Samverkan och implementering

Samverkan har skett med andra föreningar, företrädesvis inom konst (Söderhamns konstförening, Landstingets TRU enhet, länskulturn, projektet Kreativa Näringar på Region Gävleborg osv.). När lokala föreningar har kontaktats har det varit mestadels för information om projektet eller för kaffekokning. Det är, å andra sidan, ett brukligt sätt att samverka föreningar emellan i Ljusne, att en förening arrangerar och ordnar innehåll, en annan ordnar servering.

Målet att bilda en ekonomisk förening har inte infriats, men en ideell förening är bildad och kontakter tagna med en annan nybildad förening i kommunen med liknande inriktning, för samverkan. Begreppet Konstkraft har etablerats i närområdet och i regionen, vilket bäddar för de möjligheter till självfinansiering som utmålades i ansökan. I arrangemang av den nya föreningen, vid samma namn som projektet, har ett antal studenter som ska bli landskapsarkitekter besökt Ljusne för att eventuellt göra examensarbete där.

Lärdomar - ”En jävla massa skrot”⁵

Vad har vi lärt oss? Jag skulle vilja säga en hel del, men en av de viktigare insikterna handlar om skrot och värdighet. Konstverken från workshopen 2010 stod länge kvar på planen mellan Kraftstationen och kättingfabriken, ”gamla kättingen”, som nu ägs av Söderhamns kommun.

⁵ Ett liknande avsnitt som det här kommer också att publiceras i boken ”När verkligheten inte stämmer med kartan”, under 2014.

Redan innan projektet, när jag började med förstudien 2010, frågade jag en äldre herre som genade över planen med sin cykel, om vad det var för något. Han svarade:

”Vad det är? En jävla massa skrot, det är vad det är”.

Han pekade och förklarade, det var en gammal kanot, bland annat, som använts. Allt hade hämtats från närområdet och inifrån Kättingen.

I samband med en workshop inom projektet, där en kvarlämnad båt målades med graffiti av lokala förmågor men under kunnig ledning, gjordes en artikel i lokaltidningen. Eftersom bara 4 av 12 deltagare dök upp, så blev de som råkade stå i närheten inbjudna att delta istället och, som reportern skrev: ”... konsthändelsen urartade till ett kreativt kaos där alla målade – barn, pensionärer, asylsökande.” (bild 2) En av kommentarerna till artikeln löd:

”Urartade? Det fick det motagande det förtjänar. Ett led i att göra Ljusne än fulare o skräpigare om det nu är möjligt. Detta gör oss Ljusnebor till löjliga individer som kan tillåta något så bedrövligt. En plats man vill undvika att se.”⁶

Bild 2, ur Hälsingekuriren 30 sept. 3012.

⁶<http://helahalsingland.se/soderhamn/ljusne/1.5144219-har-ar-ljusnes-nya-landmarke>

Publicerad 30 september 2012 Uppdaterad 1 oktober 2012

Ett tredje exempel, en av kommentarerna till en uppmärksammas artikel om Ljusne, i den ”ruinromantiska” genren, löd:

Att döma med facit i handen

Vilken nedlåtande attityd. Vi kämpade med det vi var bra på. Och blev utkonkurrerade. Skulle vi ha gett upp tidigare? Det är lätt att döma med facit i handen. Men totalt ointressant.

Ciceronen det talas om i texten publicerar bilder från sina upptåg inuti byggnader där ingen vuxen vill ha spring. Det har lockat alltifrån barn till vandaler och tjuvar. Med massiv förstörelse av industriminnesmärken som följd. Det är vi väldigt ledsna för, vi som bor här. Din lekplats är vår historia.⁷

Stoltheten har sin grund i historien, och att vårda den blir därmed ett viktigt arbete för respektabilitet. Det blir ännu viktigare när orten beskrivs utifrån som något otidsenligt, föråldrat, att man kan se tillbaka på en tid då man var det mest moderna, låg i framkant, hade framtiden klar.

Att man då beskriver detta viktiga arv som en otidsenlig rest från en annan tid och förvandlar den till ett estetiskt motiv får givetvis konsekvenser. Orden ”din lekplats är vår historia” får då en annan innebörd; att ”leka” med det förflutna, att fotografera resterna av det, visa upp förfallet, blir att förringa allvaret i det (lokal)historiska arvet. Och att inte ta något på allvar kan upplevas som mer kränkande än att uttrycka sin avsky, som en nysvensk man uttryckte det. Hellre än att göra komik av etnisk skillnad (läs religion) får ni hata oss, menade denne.⁸

Claes Gustafsson har skrivit om produktionen av allvar i vårt samhälle och hur den oftast varit nära förknippad med arbete.⁹ Indragna arbetstillfällen i industrin har hotat produktionen av allvar i dessa samhällen och lämnat ett tomrum. ”Skräpet” från industrisamhället blir till ett slags oönskade relik; de både påminner om det som varit och om alltings förgänglighet. Leken med ”relikerna”, om vi håller oss kvar i allegorierna om döden, riskerar då att bli uppfattade som kränkande. I ljuset av detta blir det begripligt att workshopen där alla fick komma och måla den gamla övergivna båten i Ljusne, blev oerhört provocerande. Att visa upp ”skräp” minskar platsens värde och på sätt och vis invånarnas heder. Det finns en djupt

⁷ SvD 2010-09-12, artikeln skrevs av Mustafa Can och Jan Jörnmark.

⁸ Kulturnyheterna 20 februari 2012, SVT.

⁹ Gustafsson, Claes 1994: *Produktion av allvar. Om det ekonomiska förnuftets metafysik*. Stockholm.

rotad misstänksamhet mot ”joll” hos många Ljusnebor, en beskrivning för det lättsinniga, lekfulla men också förmodligen sammanhängande med ett förakt för (ut)bildning, konst och andra ”onödiga” företeelser. Det är också ett historiskt arv, med koppling till hårda förhållanden, fattigdom och inte minst en form av maskulinitet som görs på grundval om uppfattningar om ”riktigt arbete”. I den enkät som skulle undersöka hur Konstkraft landat i Ljusne var de allra flesta positiva till projektet, men en röst sticker ut från de andra (se bilaga 3). Enkätsvaret kommer från en person som sammanfattat hans åsikter ur ett längre samtal, han har inte lämnat in enkätsvaret på egen hand:

”Ser ut som lekstuga. Det ger ingenting tillbaka. Det ser inte bra ut på gården utanför Kättingen. Oseriöst intryck. Det är inte förankrat, det har inget med Ljusne att göra. Vad ska det vara bra för? Känns som att man exploaterar, utnyttjar osv.”¹⁰

Det är som sagt långt ifrån alla Ljusnebor som delar den här uppfattningen om konstprojektet. De flesta som svarat på enkäter eller hört av sig spontant tycker det är mycket positivt att något händer på orten, något nytt. Kanske bidrar det till den efterlängtade känslan av förväntan? Samtidigt är det talande att den som är mest kritisk troligen inte hade svarat på enkäten om inte någon hade bekymrat sig om att fråga direkt. Förmodligen tycker en stor del av de som inte svarat att projektet Konstkraft inte angår dem. Enkäten låg utlagd på Konsum i flera veckor, vilket gav 4 svar av de inskickade 39. Hälften av de 39 svaren kom från en aktivitet inom projektet.

Med detta i åtanke var det kanske tur att projektet sa nej när en konstnär från en annan kommun i regionen frågade styrgruppen om utsikterna att få sätta upp ett gigantiskt konstverk gjort av skrot nära älven i Ljusne. Eftersom det innebar avsevärda kostnader gick frågan vidare till kommunen, som också sa nej.

Läget som före detta industrisamhälle inbjuder till nya tolkningar av platsen och tron att platsen är ”ledig” för nya betydelser kan leda till kontroverser och låsningar. Det är dock lika fel att låsa fast Ljusne i sitt industrihistoriska arv som det är att bortse från det. Genom föreningen Kustorternas framtid har man tagit tag i just kärnfrågan, vilket slags samhälle är Ljusne idag? Som namnet antyder var ”kustort” den nya benämning man kände sig hemma med. Det är trots allt mer än 30 år sedan nedgången startade i Ljusne och att fortfarande påstå att samhället är ”i sorg” är felaktigt. Däremot är man stolt över sin historia och vill inte lämna

¹⁰ Enkät Konstkraft 2012, i förf. ägo., samt kompletterande kontakter med inlämnare, 2 maj 2013.

fältet fritt för en omdefiniering av orten. Det är därför jag skriver att projektet, tack och lov, inte lyckats ändra ortens självbild.

Spridningsmodell

Det utlovades en beskriven arbetsmetod för utveckling av landsbygdens f.d industriorter som skulle ligga till grund för en spridningsmodell, med utblick mot forskningsprojektets övriga resultat från liknande orter i regionen. En slutsats som kan dras av det här projektet är att konstprojekt inte lämpar sej för en förankrad utveckling av orter av den här karaktären. Förankringen strider mot de krav på professionalism som ofta finns i dessa sammanhang, och en överhängande risk är att det lokala inte räknas som resurs i konstprojekt. Man kan heller inte förvänta sig att det är varje invånares högsta önskan att orten utvecklas till kulturellt centrum. Andra vägar finns, som mer effektivt utnyttjar de här orternas verkliga styrkor; förmågan till samverkan, viljan till solidaritet och känslan för det gemensamma.¹¹

Men om man ändå ska försöka sej på något liknande i framtiden är det av största vikt att man förankrar projektet på platsen i god tid och involverar de personer och organisationer som har stora nätverk och legitimitet. Det är också viktigt att involvera grupper som står utanför dessa legitima nätverk, flyktingar, ungdomar, till en viss del kvinnor osv, för att öka integrationen och kommunikationen i samhället ännu mer. Den andra viktiga tumregeln måste då bli att få alla dessa att känna sej lika välkomna in över tröskeln till projektet och att försäkra sig om detta genom att hålla koll på vilka som kommer och vilka som lyser med sin frånvaro och fundera över varför, samt att i alla detaljer designa aktiviteterna för delaktighet, inte bara åskådande. För det tredje är det viktigt att ta ortsbornas eventuella känslighet för ”skrot” på allvar och att respektera att det är deras plats som används.

¹¹ För en mer utförlig diskussion om detta, se Vallström, Maria: *Motbilder – om samhällsförändring och migration på mindre orter*. Under publicering 2013, Länsmuseet Gävleborg.

Bilaga 1: Delrapport följeforskning 1

Januari 2012

Maria Vallström, FoU Söderhamn

Rekryteringen av projektledaren drog tyvärr ut på tiden, vilket gjorde att projektet som helhet försenades. Dock kunde workshopen (eller snarare en happening) på Jungfruveckan utföras som planerat, det var en del av motfinansieringen från konstnärernas sida. Museiföreningens utställning om ämnesfabriken med visning av bildspel ägde rum på samma dag, välbesökt, och med många samtal och igenkännanden, som förra året. På båda ställen, museet och gamla kraftstationen, lades flygblad om projektet ut.

Detta års workshop skilde sej från förra årets på några intressanta sätt. Förra året byggdes skulpturer av konstnärerna under själv workshopen (alltså både särskilt inbjudna och de som är deltagare i projektet på mer stationär basis) och allmänheten inbjöds därefter att färgsätta dem, vilket var en stor succé med flera hundra deltagare i alla åldrar. Det fanns alltså en direkt koppling mellan konstnärernas arbete och lokalbefolkningens; de stod för olika delar i helheten; det var alltså delaktiga i själva processen, även om den i tid var uppdelad mellan kvalitativt konstnärligt arbete och lekmanmässig medverkan. Rummet var detsamma, på planen mellan gamla kraftstationen och gamla kättingfabriken.

I år ställde konstnärerna ut resultatet av sin workshop inne i gamla kraftstationen, medan allmänheten inbjöds att skapa själva på stora ark med papper som var utlagda på marken utanför. Det var även i år många besökare, närmare bestämt xxx personer, men de som deltog i själva målandet var färre. Under mitt besök var det ett fåtal som var verksamma i solen utanför kraftstationen. På det här sättet skapades en rumslig skillnad förutom den tidliga, och det fanns ingen egentlig koppling mellan utställningen och skapandet med färg på papper utanför. Delaktigheten minskade därför, och ersattes av åskådande.

Anledningen till denna skillnad jämfört med förra året var dels en magrare budget men kanske framförallt att en annan konstnär hade ansvaret för hela arrangemanget. Det visar att det krävs mycket eftertanke och vilja till inkludering för att det ska bli rätt, ur projektets målbilds synvinkel.

Just den målbilden har varit under fortsatt förhandling i styrgruppen under hela hösten, och också bidragit till att bromsa arbetet. Där har jag som följeforskare haft en del i skulden. Jag

borde ha tagit mer tid till att förklara vad ett interaktivt förhållningssätt och ett processprojekt för samhällsförändring som detta egentligen kräver. Det har delvis haft att göra med att jag själv inte haft det så klart för mej som nu. Faktum kvarstår, delar av projektet ser fortfarande ett konstprojekt framför sig, andra ett samhällsutvecklingsprojekt, i första hand. Jag tror den spänningen är ofrånkomlig men den får inte fortsätta vara bromsande.

Det jag iakttagit och påpekat som följeforskare är i huvudsak dessa punkter:

1) satsa inte på event, satsa på fotarbete och inlyssning. Uppsökande verksamhet, deltagande i föreningsmöten, inte lita på att människor har tid att uppsöka projektet utan tänka tvärtom.

2) arbeta interaktivt, bygga innehållet tillsammans med Ljusneborna, inte ha färdiga lösningar som serveras.

3) Bygga på det som finns lokalt; stolthet, en stark sammanhållning och vana vid att samarbeta i flexibla former, och skapa delaktighet genom det. Åtminstone inte förutsätta att det som finns är av dålig kvalitet. T ex istället för att tänka att is, som konstnärligt material, är dyrt, be fiskeklubben att såga upp några block ur älven (om kvalitén är tillräcklig är det naturligtvis en fördel, men det viktiga är att få folk att bidra och därigenom känna delaktighet)

Konkret innebär det att det som hänt i projektet på den positiva sidan är att

- projektledaren presenterat sej i paraplyorganisationen Kustorternas framtid och där väckt starkt gensvar.
- Även andra föreningar har kontaktats, med oftast svagare gensvar, men känner nu till personen och projektet.
- De asylboende har kontaktats med hjälp av dörrknackning.
- Ett samarbete med skolan har införts inför eventet ”Ljusne Dag och Natt”, som ska gå av stapeln i mars 2012. En särskild grupp med asylsökande ingår också i detta, där temat är identitet.
- Eventet Dag och Natt har arbetat med både traditionellt ”inomprojekt” aktiviteter som seminarier mm, bl a med den i Ljusne välkända Jan Jörnmark, under dagtid, och kvällsaktiviteter med ett bredare anslag, med dans, lasergraffitti mm. Att använda Dibis bilder i en installation, som en av konstnärerna planerar, är ett genidrag, liksom att engagera inomhusbadföreningen till serveringen.

- En arbetsgrupp med konstnärer har bildats.
- En referensgrupp har bildats, men hann inte ha sitt första möte under 2011.

Det som inte hänt är:

- Industrisamhällets kulturarv har blivit eftersatt och skyltningen har lagts på is. Ingen arbetsgrupp har bildats för detta, men försök har gjorts.
- Den uppsökande verksamheten i föreningarna har inte varit av tillräcklig omfattning.
- Mätningen av hur väl projektet är känt och graden av engagemang i det, som jag inte har gjort, kommer att göras efter eventet.

Prioriterade områden framåt blir därför:

- Att verkligen följa upp eventet Ljusne Dag och natt så att det blir det startskott för delaktighet och engagemang som det är avsett för. T ex genom att lägga ut listor och information på plats, bilda fler arbetsgrupper utifrån det arbete med ungdomar och asylsökande som påbörjats, etc.
- Att fortsätta vara på plats, söka upp, lyssna in, gärna med hjälp av utvalda nyckelpersoner i Ljusne, så att det inte blir alltför tidskrävande.
- Att låta museiföreningen styra mer över ”sin” bit, just nu skyltningen, t ex genom att genomföra det förslag till informationscentrum som sedan länge föreligger, i samarbete med Tord Nyberg, se förstudien ”En läsbar historia”.

Bilaga 2: Delrapport följeforskning 2

2012-09-13

Maria Vallström, FoU Söderhamn

Under det halvår som förflutit sedan förr delrapporten, i januari 2012, har det hänt en hel del. Eventet Ljusne Dag och Natt genomfördes i mars och de tre första månaderna av året kan nog sägas ha gått åt till att förbereda detta. Projektledaren Maria Dahlström arbetade fram ett ambitiöst program tillsammans med konstgruppen. Konstnären Ann-Caroline Breig genomförde ett projektarbete i skolan på temat identitet, vars resultat ställdes ut på Kraftstationen som en del av programmet.

Projektledaren kontaktade en mängd journalister över hela landet, information och inbjudan gick ut till verksamma inom kultursektorn inom och utom regionen. Dagprogrammet riktade sej mer till dessa, det gick på en särskild budget (finansiering från landstinget) vilket var bra med tanke på projektets inriktning mot det lokala arbetet, och kommer därför inte att beröras i detalj här. Kvällsprogrammet var tänkt att vända sej både till besökare på dagen och till allmänheten. Jag bifogar publikutvärderingen av kvällsprogrammet sist i dokumentet. Kvällsprogrammet drog många ungdomar och blev mycket uppskattat. Aktiviteterna var blandans, utställningen om identitet, smide, körsång, solosång, lasergraffiti samt en installation av konstnären Daven Xu: projicering av historiska bilder från Ljusne på Kraftstationens väggar (som också var en av de saker som lyftes fram som extra positivt i utvärderingen). En miss var att programmet blev försenat p g a att dagprogrammet drog över tiden, vilket gjorde att PRO-kören fick sjunga utan publik då det stora flertalet då befann sej på invigningen på andra sidan älven. Ett annat, mer svårpåverkbart problem var att isen gjorde det svårt att ta sej mellan de olika platserna för eventets aktiviteter.

Efter Ljusne Dag o Natt sade projektledaren upp sej och ungefär samtidigt slutade kommunens representant i styrgruppen, Susanne Eriksson, sitt vikariat på kommunen och (åter)lämnade därmed arbetet i styrgruppen till Malin Rönström. Anledningen till uppsägningen för Maria Dahlströms del var att hon fick en fast tjänst på kommunens kulturförvaltning (KUS). I och med detta försvann lite av den mest akuta spänningen i styrgruppen, men det innebar också arbete med att rekrytera en ny projektledare. Under en period av några månader stod projektet utan ledare och fördes vidare av ordinarie personal hos projektägaren ABF och Ann-Caroline Breig, en av konstnärerna. Den sistnämnda

arbetade inför den planerade sommarutställningen samt en workshop med en konstnär som skulle föregå den. De förstnämnda upplever att administrationen av projektet tar oproportionerlig tid av projektets resurser.

Trots det extra arbete som rekryteringen orsakade känns det som att projektet fått mer flyt nu än tidigare. Det känns som att frågan om delaktighet har fått starkare fäste, vilket också stärkts av referensgruppen på de möten vi haft med dem. Det som kvarstår är ekvationen konstnärlig professionalitet och förankring. Tanken med sommarutställningen var att få med så många som möjligt, men det fanns fortfarande vissa kvalitetskrav som avgjordes av en konstkunnig jury. Den ursprungliga idén från projektbeskrivningen om ett industrihistoriskt tema på utställningen följdes inte. Överhuvudtaget behöver fler beslut förankras och formellt fattas i styrgruppen. Idéerna måste självklart komma från aktörerna, men den formella gången bör bli tydligare och genomskinligare.

I lokalpressen framkom att projektet fått namnet "Ljusne Lekstuga" i folkmun. Jag föreslog då att vi kunde ta tag i den bollen och kasta tillbaka den genom att ordna en öppen verkstad vid ett tillfälle i veckan, och kalla den Ljusne Lekskola. Den kunde bedrivas på det lokala caféet, exempelvis, förutsatt deras godkännande förstås. Svaret från en av konstnärerna blev då "jag tänker inte ta på mej lekhatten". Detta visar att konflikten mellan professionalitet och konstnärlig integritet å ena sidan, och delaktighet och medskapande å den andra inte är lätt att hantera. Som konstnär ska man inte behöva göra avkall på sin professionalitet bara för att man är bosatt i vad som anses vara periferi. Det finns exempel på sådana upplevelser på en ort av motsvarande karaktär, i Finland, där konstnärer bosatta utanför konstcentra känner att de måste vara dubbelt så bra som andra bara för att överhuvudtaget få synas och verka som konstnärer.¹ Syndromet är känt när det gäller andra underordnade grupper, som kvinnor. Att befinna sej i periferin och DESSUTOM behöva kompromissa med den konstnärliga kvalitén genom att "ta på sej lekhatten" blir mer än vad man kan acceptera. Vilket är fullt begripligt.

Det som går att göra är att försöka hitta former för förankringsarbetet på andra sätt, satsa mer på studiecirklar t ex, där ledaren inte behöver vara professionell konstnär. Och naturligtvis bygga vidare på den typ av samarbeten som initierats med andra föreningar, t ex på Ljusne Dag o Natt. Men det är värt att notera att i första hand arbeta med lokala föreningar, eftersom målet är att förankra idén om ett konst o kulturcentrum på orten. Visserligen kan man behöva samarbeta med föreningar utanför lokalsamhället, men det ska då gynna det övergripande

målet, lokal utveckling. Det handlar om en fortsatt balansgång mellan förankring och utveckling och flera saker har drivit projektet i den utvecklingen, t ex

- Sommarsalongen var mycket lyckad, och det var väldigt många Ljusnebor som kom och såg den. Det var något man pratade mycket om i Ljusne och det var i positiva ordalag.
- Detsamma gällde workshopen, där 9 ungdomar målade två väggar i Ljusne under ledning av en internationellt känd konstnär. Det var gavlar på hyreshus, vita väggar som utgjorde ”sår” från de rivningar samhället genomgått sedan den stora hyreshusdöden på 1990-talet och framåt. Det var också belägna på en plats som förbinder Ljusne centrum med älvstranden, på baksidan av fd mekaniska verkstaden och det alltmer förfallna Ljusne värdshus (som tidigare var huvudkontor). Strategiskt kunde man inte valt en bättre plats. Motivet kunde inte heller varit mer passande, Diana (konstnären) hade via museet och Ann-Caroline fått material kring Ljusnes historia. I samarbete med de ungdomar som anmält intresse för att delta i workshopen valdes delar ur Ljusnes industrihistoria ut och gestaltades i ett fräscht modernt formspråk som kändes helt rätt. Ortens profil ligger inte i gamla vackra slagghus och brukslängor, utan i en modernare industritradition, åtminstone som det ser ut idag. Det är också ganska ovanligt i Sverige i dag, att spinna på den tråden av det industrihistoriska kulturarvet. Under arbetets gång kom många boende ut och såg på, och en dialog med dessa fördes kring vad som växte fram. De fick till viss del också inverka på den slutliga utformningen, vilket förstås var mycket bra. Även andra Ljusnebor följde arbetet med stort intresse.

Intressant var ett uttalande, ett ensamt, får man väl säga, om muralmålningen: ”Ingen frågade oss”. Hyresbolaget Faxeholmen hade gått ut med informationsblad i hela orten om vad som skulle ske, men det finns en viktig skillnad mellan att informera och att bjuda in, fråga ”vad tycker du?”. Det har också uppstått en diskussion på facebook som har mer kritiska inslag. Där bemöts positiva omdömen med att ”det är lätt för dej att säga, du som har flyttat härifrån och som slipper se det varje dag”. En av försvararna av målningen visar sej vara mamma till en av de ungdomar som varit med och skriver att hon känner sej stolt över målningen, och att de arbetat väldigt hårt med den. Här är en väldigt, oändligt viktig poäng med att verkligen ha

med Ljusneborna i arbetet, förstå då kan det skapas ”medägarskap”, delat ansvar och dessutom upphov till stolthet, vilket är helt i linje med projektets mål.¹²

Museet, Ljusneortens museiförening, drivs ju helt ideellt och har haft fullt upp med att förbereda sin utställning, som detta år hade många kopplingar till projektet eftersom det var bl a många foton från Kättingen som visades. När det gäller den industrihistoriska delen av projektet haltar det fortfarande efter, men en del positiva saker har hänt. En industrihistorisk arbetsgrupp med medverkande från museet, ABF, kommunens stadsarkitekt och övriga intresserade har bildats, och träffats för att förbereda den del av guideutbildningen som skulle gälla en industrihistorisk vandring i Ljusne. Guideutbildningen genomfördes sedan med hjälp av läns museet Gävleborg, samt Ann-Caroline Breig och Tord Nyberg mfl från museiföreningen. Under sommaren genomfördes sedan ett antal guide turer, både i utställningen och längs den slinga som arbetsgruppen satt ihop. Deltagarantalet var dock väldigt lågt. Det kan i sin tur bero på två saker:

1) Guide turer vänder sej i första hand till utomstående; det finns ingen större anledning att bli guidad i det som kanske är ens egen historia. Här tänkte vi lite fel från början, tror jag. En idé kan vara att istället anordna ”berättarvandringar” där man kan låta de medverkandes berättelser styra vandringen och guidningen. Det skulle kunna bli riktigt bra och dessutom vara värdefullt för utomstående, både turister, nyinflyttade och asylsökande, vilka också kan komplettera de besökta platserna med egna berättelser.

2) Informationen om när och var guidningarna skulle gå av stapeln var alldeles för bristfällig. Den hann inte komma med i informationen runt Jungfruveckan, då de flesta av vandringarna skulle ägt rum. Anledningen till det sena planerandet var att den här delen av projektet prioriteras inte. Jag fick själv dra igång det, vilket inte är min uppgift. Ett problem här är museets roll i projektet. De har inte tillmätts samma självklara roll som utförare som konstnärerna har. Det har gjort att de inte riktigt vet vilken roll de ska ha. Mer delegation och förtroende måste lämnas till museets representanter om de ska kunna se någon mening med att delta i projektet. Ett steg i den riktningen är att man nu bildat en arbetsgrupp kring skyltningen, vilket är och bör vara museets ansvarsområde, med den hjälp de anser sej behöva.

Det jag fortsatt påminna om som följeforskare, som kvarstår som punkter från förra rapporten, är:

¹² <http://www.facebook.com> 2012 09 13

1) satsa inte på event, satsa på fotarbete och inlyssning. Uppsökande verksamhet, deltagande i föreningsmöten, inte lita på att människor har tid att uppsöka projektet utan tänka tvärtom.

Här blev det ju ändå ett event, Ljusne Dag och Natt, som krävde mycket arbete, inte minst utåtriktat, för att få regionalt och nationellt erkännande. Det blev väldigt lyckat, och kvällen fick ett enormt gensvar lokalt, inte minst från ungdomarna, vilket ju var glädjande. Det var tänkt som ett startskott, och kom nog att fungera som ett sådant, men snarare inför sommarens aktiviteter än ett mer vardagligt arbete. Här kan det dock ha startats cirklar som jag inte vet om, måste jag reservera mej för.

2) arbeta interaktivt, bygga innehållet tillsammans med Ljusneborna, inte ha färdiga lösningar som serveras.

Här har man delvis lyckats. Workshopen involverade ungdomarna som deltog, och pågick under en hel vecka, vilket var ett stort framsteg från förra årets workshop. Att välja det offentliga rummet är också väldigt smart, och ingick egentligen som en del i sommarutställningen 2013. Att sänka trösklarna till att ta del av konsten kan inte göras på något bättre sätt; att använda den offentliga platsen med hjälp av boende på platsen är, tror jag oerhört effektivt. Det är att göra deltagandet helt oundvikligt, åtminstone som åskådare. Möjligen kunde man involverat flera i arbetet i ett tidigare skede, eller åtminstone gett möjlighet till det.

Sommarutställningen hade ett brett intag, med bl a folk från orten. Här var ju inte Ljusneborna med och byggde formen, men den valdes för att så många som möjligt skulle kunna ställa ut. Smidesverksamheten har haft minst ett ”prova på” tillfälle. Ett problem här är att smeden haft ett annat arbete under sommarmånaderna. Ett annat exempel är den guideutbildning som genomfördes, där den industrihistoriska vandringen tog form med aktiv medverkan av boende och aktiva på museet.

Det som fortfarande saknas är en genomtänkt strategi för att få fler Ljusnebor att engagera sej i arbetet mot ett permanent konst-och industrihistoriskt centrum. Fler cirklar och arbetsgrupper behövs, kanske med utgångspunkt i den karta som förstudierna resulterade i.

3) Bygga på det som finns lokalt; stolthet, en stark sammanhållning och vana vid att samarbeta i flexibla former, och skapa delaktighet genom det.

Att samarbeta med andra föreningar när det gäller framförallt servering har nu blivit helt inarbetat och fungerar bra. Nästa steg blir att samarbeta också när det gäller andra saker än rena servicefunktioner, utan samarbeta mot lokal utveckling. Förslagsvis i första hand med Kustorternas Framtid som har just detta fokus. Projektet bör ha minst en representant på plats på KOFs möten, styrgruppen kan turas om med denna uppgift alternativt tar projektledaren den biten. Ett samarbete har nyligen initierats med Söderhamns konstförening och här gäller det att hålla tungan rätt i munnen så att man inte återigen drar projektets inriktning vid sidan av målet, lokal utveckling. Här är det bra att konstföreningen står för seminarier och föreläsningar den aktuella temadagen, och projektet står för workshopen, ”graffitirallyt”, innan. Med tanke på projektmålen är det bra att det finns en grupp ungdomar på Stenbergskolan som involverats i workshopen.

Konkret innebär det att det som hänt i projektet på den positiva sidan är att

- Projektets styrgrupp drar mer åt samma håll och projektet har fått styrfart.
- Man har nått en ny och mycket viktig målgrupp, ungdomarna, genom Ljusne Dag och Natt (både som medskapare av skulpturutställningen och som engagerad publik), genom guideutbildningen och genom workshopen.
- Ett samarbete med skolan har genomförts i och med eventet ”Ljusne Dag och Natt”. Den grupp asylsökande som skulle delta har dock inte varit lika synliga, inte heller som publik på nämnda event.
- Eventet Ljusne Dag och Natt blev lyckat och mycket uppskattat i utvärderingarna. Att använda DiBis bilder i en installation, som konstnären Daven Xu gjorde, var ett genidrag, eftersom DiBis har högt förtroende och engagerar många lokalt, eftersom bilderna visade industrihistorien och eftersom det var ett spektakulärt, synligt och mycket öppet sätt att kommunicera. Små grupper samlades framför väggen och kommenterade.
- En industrihistorisk arbetsgrupp har bildats, med tyngdpunkt på museets representanter.
- Guideutbildningen har genomförts och guideade turer i begränsad omfattning utförts.
- Referensgruppen har gett viktig feedback till projektet.

- Workshopen blev mycket lyckad och resultatet gläder de allra flesta Ljusnebor.
- Sommarutställningen blev en succé, med många besökare och av dem många från Ljusne. Fått ett gott rykte i Ljusne.
- Ett systerprojekt har startat, ”Avtryck- identitet och plats i centrum av periferin” som arbetar med communityteater i orterna Ljusne, Norrsundet och Hofors (huvudsaklig finansierad av Kulturbryggan). Det är ett gyllene tillfälle att fortsätta värna om den grupp av ungdomar som engagerat sig i projektet, eftersom det vänder sig till högstadiungdom.

Det som inte hänt är:

- Ingen tar riktigt ansvar för genomförandet av skyltningen av industrisamhällets kulturarv. Dels finns ett äldre förslag som museiföreningen framfört i ett par år nu, utan att få gehör. Dels finns ett förslag om att göra ett system baserat på appar. Jag ser ingen omöjlighet i att göra både ett skyltcentrum nere vid kraftstationen och göra en slinga med koder för appar, förslagsvis med en stor del inlästa berättelser i dem, eftersom det var vad som uppskattades mest på sommarens vandringar. Det är viktigt att den arbetsgrupp som har bildats får förtroende och mandat att arbeta fram till genomförande, på motsvarande sätt som konstnärerna fått sköta sin bit utan inblandning i deras kompetensområde.
- De planerade workshoparna och kurserna i smedjan har inte genomförts i tillräckligt stor utsträckning.
- Samordningen av sommarens insatser; museet, konstutställningen, smedjan har inte varit tillräcklig. Mer draghjälp åt varandra och synkade öppettider bör ske till nästa år.
- Mätningen av hur väl projektet är känt och graden av engagemang i det, som jag inte har gjort, kommer att göras under hösten. Ett urval av Ljusnebor kommer då att få svara på frågor om projektet.

Prioriterade områden framåt blir därför:

- Att verkligen följa upp kontakterna med ungdomarna, genom skolan och genom museets guidningar. Samt genom att utveckla nya samarbeten, t ex med det systerprojekt inom teater som startar i höst. Att fortsätta vara på plats, söka upp, lyssna

in, gärna med hjälp av utvalda nyckelpersoner i Ljusne, starta fler studiecirklar och workshops.

- Att låta museiföreningen styra mer över ”sin” bit, just nu skyltningen, t ex genom att genomföra det förslag till informationscentrum som sedan länge föreligger, i samarbete med Tord Nyberg, se förstudien ”En läsbar historia”.
- Att fortsätta balansgången mellan professionell konstnärlig verksamhet med en hög grad av öppenhet och delaktighet, försöka fortsätta hålla tröskeln låg för att ta klivet in på konstutställningen.

Det är också viktigt att återta greppet om marknadsföring och information på nätet, via facebooksidan Konstkraft och hemsidan, något som blivit eftersatt sedan Maria Dahlström slutade.

Bilaga 3: Sammanfattning av Enkät Konstkraft

- *Grupp 1 och 2*

Av Dennis Nord, praktikant från Kulturvetarlinjen, Umeå universitet.

Sammanlagt var det 40st besvarade enkäter. Bland de svarande var det en ganska jämn fördelning mellan kvinnor och män, 56,4% kvinnor och 43,6% män. När man ser på åldern bland de svarade var det ingen som var under 30 år gammal då de nästintill alla var 46 år eller äldre. På frågorna kring kön och ålder svarade 39 av 40. Majoriteten var från Ljusne eller annan ort i Söderhamns kommun. Enbart en lite andel svarade att de var från annan del av landet eller Gävleborg samt storstadsområde. De flesta var pensionärer, 53,8%, som sedan följdes av ett mindre antal tjänstemän, anställd inom annat område, företagare och sedan få som arbetade med kultur eller sökte arbete. Ingen av de svarande var studerande eller politiker. Med dessa fakta kan man dra slutsatser som att arbeta för att nå människor i annan ålder hade varit ett bra mål. Även att arbeta mot att locka människor från andra yrkesgrupper så som studerande, politiker och andra sysselsättningar är ett relevant mål.

Nästan 90 % av de svarande kände till projektet Konstkraft och lite över 60 % hade någon gång deltagit. När det gäller studiecirkel var det jämnt fördelat från "Dåligt" till "Bra" av 5st svarande men bland de andra evenemangen var det enbart positiva svar. Sommarsalongen hade högst antal besökande, 20st. Ljusne dag och natt och "Gud, andar och vampyrer" hade även de besöksantal som steg över 10st besökare medan de andra låg på max upp till 5st besökare. På frågan om vad man tyckte om projektet i största allmänhet tyckte 33 av 37 som svarade på frågan att det var "Toppen" eller "Ganska bra". På frågan om ett kulturcentrum i Kättingen svarade 35 av 40 "Ja" vilket visar att det är en väldigt positiv syn på det initiativet.

Kommentarerna

Kan sammanfattas på ett ungefär att de svarande har en del att tycka om själva innehållet. Att innehållet ska blir rikare och/eller ändra riktningen genom att lägga om fokus på projektets delar. I Kättingen vill man ha verksamhet som kopplar till Ljusnes historiska arv och det lokala genom hantverk, järnsmide och utställningar men man vill även ha olika former av musik, film, konst, föreläsningar och workshops. Det är tydligt att det är en positiv syn på

idén om ett kulturcentrum i Kättingen. Man tycker även att det ska marknadsföras bättre och att man ska arbeta för att locka till sig en större bredd av människor.

Enkäten har spridits via

Kustorternas framtid

Ljusne.se

Mejllista hyttan 24 juli (besökare på museets utställning + bildvisning 2010)

Thommie Nord/DiBiS

Forskningscirkeln ”bruksanda”

Redaktör på Söderhamnsnytt

Utlagda blanketter på Konsum

Konstkrafts seminarium ”Gud, andar, vampyrer”

TILLAGT AV MV: Besvarats huvudsakligen av deltagare på ett av Konstkrafts aktiviteter.
